

ARKEOLOGISK UTREDNING

ODENSJÖ

Odensjö 3:11
Odensjö socken
Ljungby kommun
Kronobergs län
Småland

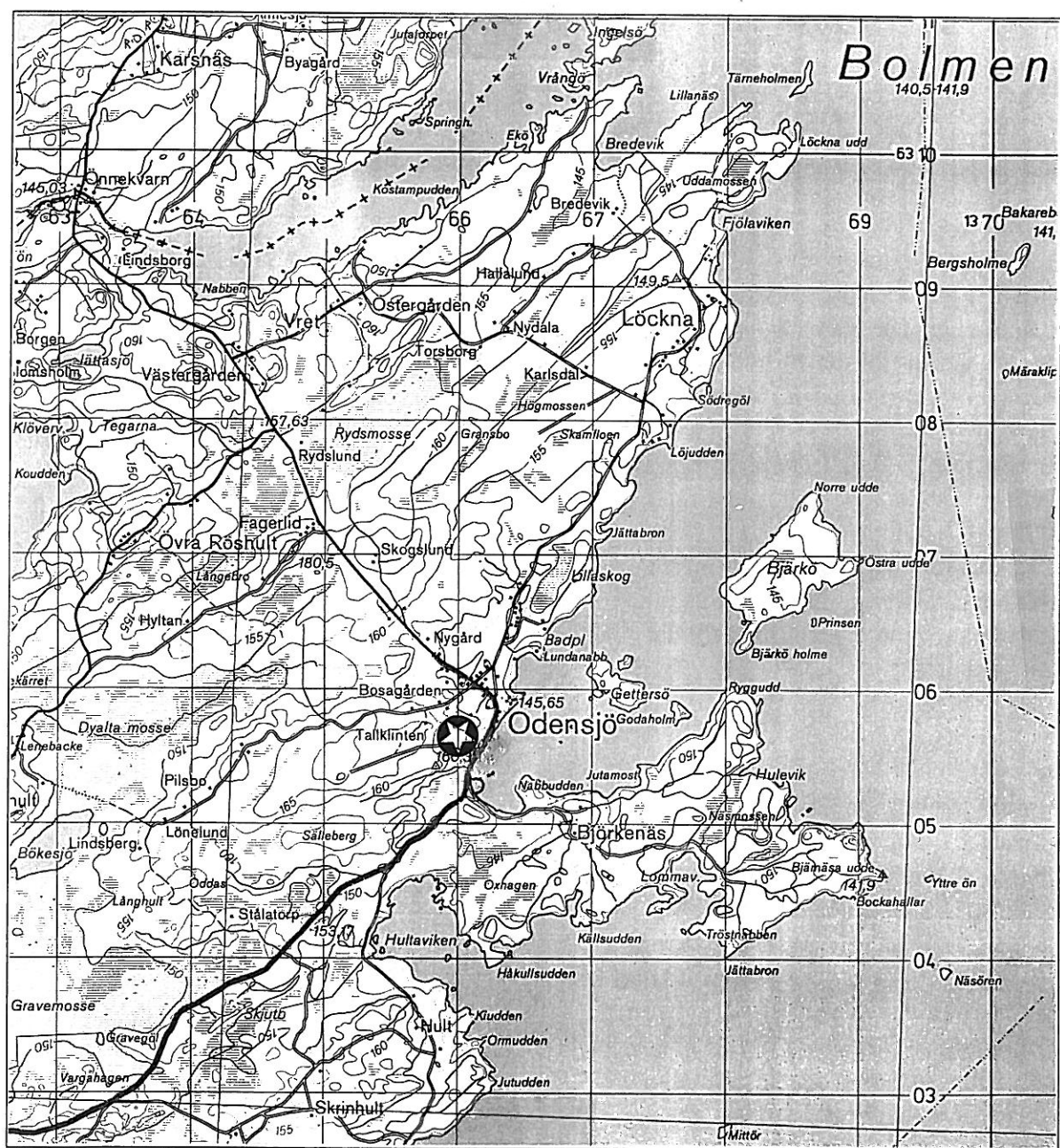
Britta Kihlstedt

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2000:10

© 2000 Smålands museum
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-29
Produktion och distribution:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
Växjö 2000
ISSN 1403-2902

INLEDNING

Smålands museum har utfört en arkeologisk utredning inom en del av fastigheten Odensjö 3:11 i Odensjö socken, Ljungby kommun. Området ligger ca 300 m söder om Odensjö kyrka och väster om väg 546 vid sjön Bolmens västra strand (fig 1). Utredningen föranleddes av att området avses detaljplaneläggas för bostadsbebyggelse. Fältarbetet utfördes den 10/5 år 2000 på uppdrag av Ljungby kommun utan föregående beslut från Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Figur 1. Utdrag ur Topografiska kartans blad 5D SV med läget för utredningsområdet markerat med stjärna. Skala 1:50 000.

SYFTE OCH METOD

Syftet med utredningen har varit att fastställa om fornlämningar, i första hand under mark dolda boplatsslämningar, finns inom planområdet. Avsikten har varit att lokalisera eventuella boplatser, inte att närmare avgränsa dessa. För att göra detta upptogs sökschakt inom de ytor som av topografiska skäl bedömdes utgöra lämpliga boplatsslägen. Vegetationsskiktet avbanades med hjälp av traktorgrävare varefter den underliggande ytan rensades och kontrollerades för hand med skärslev och fyllhammare. De upptagna schakten mättes in med hjälp av mättekniker från Ljungby kommun. Fältarbetet föregicks av en kontroll av kart- och arkivmaterial i syfte att därigenom få indikationer på eventuella lämningar inom området.

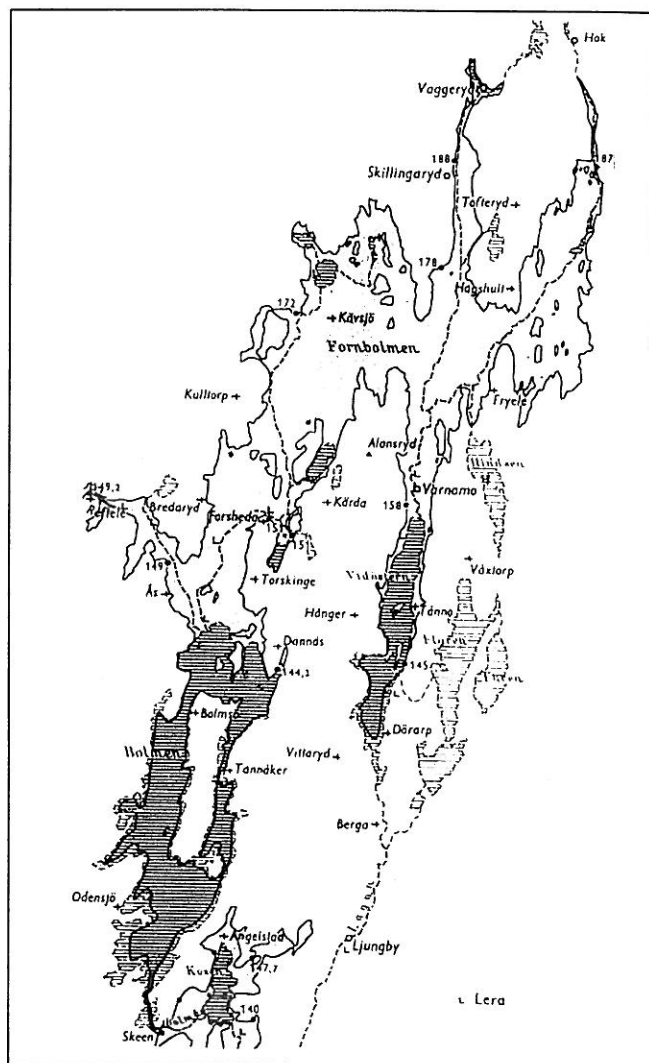
NATURGEOGRAFISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Topografi och geologi

Odensjö ligger väster om sjön Bolmen i den sydvästra delen av den sydsvenska sjöplatåns huvudsakligen skogsbevuxna moränmarker. Terrängen är svagt kuperad och moränens ytformer varierande. Nederbörden är riklig och inslaget av sjöar och våtmarker är stort. Området genomkorsas av flera isälvsavlagringar, vilka i allmänhet löper i nord-sydlig riktning. Utredningsområdet ligger på en sådan avlagring. Bergarten domineras av gnejsgranit. Ställvis finns inslag av grönsten, men inte i anslutning till det aktuella området.

Sjön Bolmens utveckling

Bolmens medelvattenstånd ligger idag ca 141 m ö h. Det är oklart i vilken omfattning vattenståndet har påverkats av sänkingsföretag under de senaste århundradena. Enligt den inventering av sjösänkningar i länet som genomförts på uppdrag av Länsstyrelsen fanns planer på en sänkning av Bolmen under 1800-talets första hälft, men denna genomfördes sannolikt endast i begränsad omfattning. Senare gick dessutom större delen av sänkningen förlorad genom den reglering som genomfördes under 1940-talet.

Figur 2. Den forna Bolmens utbredning. Efter Nilsson 1968 s 60, figur 22.

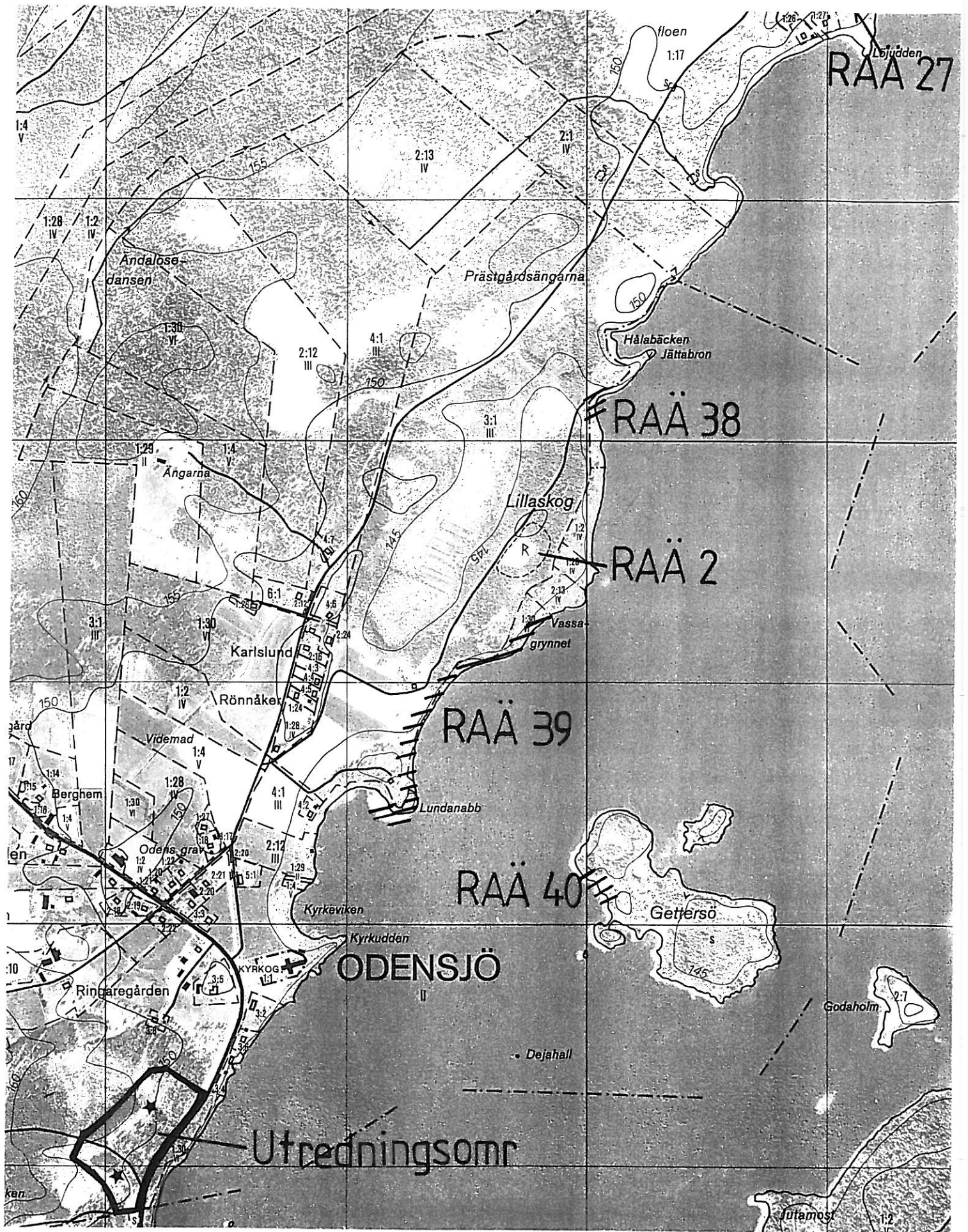
Av större betydelse för förståelsen av stenåldersboplatsernas läge i förhållande till sjön är de processer som skett långt tidigare, som en följd av inlandsisens avsmältning. Den olikformiga landhöjning som var en effekt av isens större tyngd och längre inverkan i norr, har påverkat de större sjöarnas utbredning i Smålands inland. Genom att landet "tippat" mot söder har sjöarnas strandlinjer sjunkit undan i norr, samtidigt som vattenståndet stigit i de södra delarna. För Bolmens del har detta sannolikt haft stor betydelse för sjöns utveckling, men då relativt lite forskning har ägnats fenomenet under de senaste decennierna är omfattningen av och tidsaspekterna på tippningen dåligt kända. Av allt att döma var den forna Bolmens utbredning betydligt större än idag och det ursprungliga utloppet gick förbi Reftele i väster och inte som senare vid Skeen i söder (fig 2). Det är oklart när det nya utloppet trädde i funktion, men enligt den äldre forskningen bör detta ha skett så sent som under den senare delen av mesolitikum (Sundelin 1920, s153). Därefter bör sjöns avtappning till en nivå närmare dagens ha skett relativt snabbt. För Odensjö-traktens del skulle detta betyda att sjöns strandlinje låg betydligt längre österut än idag under en stor del av den äldre stenåldern (fig 2).

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Ett stort antal stenålderslokaler är kända längs den forna Bolmens stränder (Taffinder 1982). Av fynden att döma härrör de från både mesolitikum och neolitikum. Endast ett fåtal lokaler är undersökta, varför såväl boplatsernas datering, innehåll och kulturtillhörighet, liksom bebyggelsemönstret i området, fortfarande till stora delar är okänt (jfr Persson 1997). Flera av boplatserna där rikligt med flinta tillvaratagits ligger i närheten av Odensjö, bl a RAÄ 37-40 (fig 3). På flera av lokalerna, bl a vid den stora boplatsen RAÄ 39 norr om Kyrkviken, har fynd också påträffats under vattenytan (Sundelin 1920 s 153), vilket styrker antagandet att Bolmens strandlinje under delar av stenålder legat lägre än i dag.

Om regionen utgör en del av en av länets rikaste fornlämningsmiljöer under stenålder är detta inte fallet under senare förhistoriska perioder. Odensjö socken ligger i utkanten av Finnvedens fornlämningsrika centralbygder och bebyggelsen förefaller här ha varit mer splittrad i mindre områden. Att döma av fornlämningsbilderna vid Odensjö har här funnits en sådan mindre bebyggelsekoncentration. Den tydligaste exponenten för detta är det gravfält från yngre järnålder, RAÄ 2, som ligger ca 1 km norr om Odensjö. Bebyggelsen i området har sannolikt etablerats tidigare, under yngre bronsålder – äldre järnålder, att döma av de ensamliggande rösen och tresidiga stensättningar (t ex RAÄ 27) som finns i närområdet. Detta stöds av de röjningsrösen av förhistorisk karaktär som noterades på höjdpåret väster om utredningsområdet i samband med utredningen. Uppgifter om en nu försvunnen hällkista vid Odensjö tyder på att området möjligen var bebott även under den avslutande delen av stenålder, men detta är osäkert (Kjellmark 1912). Uppgifterna ovan bygger på den idag föråldrade fornminnesinventering som utfördes på 50-talet. Odensjö socken genomgår för närvarande en förnyad inventering, vilket kan förändra fornlämningsbilderna i området.

Odensjö by har ett äldsta skriftligt belägg från 1300-tal och skrevs då Odhinsredha (1389) eller Odhensryd (1418).

Figur 3. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 5D 1d med utredningsområdet och närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000.

UTREDNINGSSOMRÅDET

Utredningsområdet omfattar ca 36 000 m² och ligger neddraget på den östra sidan av ett höjdparti, Tallklinten, vilket når ca 175 meter över havet (m ö h). Utredningsområdet, som omfattar nivåer mellan 153 och 148 m ö h, utgörs till största delen av skogsbevuxna sydöst-sluttande partier ner mot Bolmen. I den östra delen finns en flack och relativt sank yta, vilken begränsas av en mindre, markerad höjdrygg som löper in i området från norr. Även i den sydvästra delen av området finns en höjdrygg som sluttar brant ned mot ett mindre vattendrag, vilket löper ned mot den sankta ytan i öster. Utanför utredningsområdet vidtar i öster ett ca 50 m brett, svagt sluttande strandplan ner mot Bolmen. Genom områdets södra del löper en skogsväg i nordväst-sydöstlig riktning. Denna korsas av en vattenledningsgata som löper vinkelrätt mot skogsvägen genom den centrala delen av området.

Enligt de äldre lantmäteriakterna har hela eller delar av planområdet tillhört Odensjö bys inägomark och har utnyttjats som ängs- eller hagmark. Vid tidpunkten för den äldsta kartläggningen, en geometrisk avmätning från 1696, tillhörde de norra och östra delarna av planområdet Odensjö prästgårds ängsmark, medan övriga delar ingick i utmarken.

Tre partier bedömdes utgöra lämpliga lägen för boplatser (se bilaga 3). Dels en svagt östsluttande yta i områdets södra del (område A), dels en flack, svagt östsluttande naturlig terrass i den nordvästra delen (område B) och slutligen det markerade höjdpartiet i sydväst (område C).

RESULTAT AV FÄLTARBETET

Totalt upptogs 11 schakt inom området (bilaga 1 och 3). Dessa var 3-6 m långa och mellan 1 och 4 m breda. Sex av schakten upptogs inom område A, fyra inom område B och ett schakt inom område C. Då området inte var avverkat och därför ställvis svårframkomligt styrdes schaktens placering i någon mån av den befintliga vegetationen. Schakten grävdes i allmänhet till ett djup av mellan 0,20 och 0,40 m. Under det 0,05-0,15 m tjocka vegetationsskiktet vidtog ett sandigt humöst brunjordsskikt, vilket var 0,10-0,30 m tjockt. Därunder vidtog ljusare isälvs-material, i allmänhet något siltig sand med varierande inslag av sten. I synnerhet inom område C var inslaget av sten extremt rikligt. Inom område A och B framkom fynd av stenålderskaraktär (fig 5). Inga anläggningar eller egentliga kulturlager påträffades.

Område A

Inom område A framkom åtta fynd av flinta och kvarts, samtliga i schakt 1 (bilaga 2). Fynden framkom vid rensning i övergången mot den ljusa sanden. Flintorna utgörs av två spån, ett spånfragment och ett litet avslag. Flintan är av ljusgrå, sydvästs-kånska typ.

Material	Sakord	Omr A	Omr B
Flinta	Spån	2	1
	Spånfragment	1	-
	Avslag	1	1
Kvarts	Kärna	1	-
	Avfall	3	-

Figur 4. Fyndtabell

Den slagna kvartsen bestod av en kärna och tre små obestämbara fragment. Kärnan var oregelbunden och slagen med plattformsmetod. Den hade flera slagärr i olika riktningar, där avspaltningar skett från flera plattformar.

En anläggning framkom i ett av schakten. Detta var en 1-1,5 m stor stenfylld grop med en delvis sotig, siltig fyllning med inslag av träkol. Inga fynd framkom i eller i anslutning till gropen, vilken uppfattades som recent.

Inom område A noterades också ett ca 5 m stort och ca 0,5 m högt, rundat stenröse. Röset var delvis övermossat och stenmaterialet vara av varierande storlek (ca 0,1-0,6 m, i allmänhet 0,4-0,6 m stora stenar). Röset bedöms på grund av sin karaktär och sitt läge intill en stenröjd yta som ett odlingsröse, trots sin ensamma belägenhet.

Område B

Inom Område B framkom två fynd av flinta, båda i schakt 9. Det ena är ett plattformsavslag och det andra ett oregelbundet spån. Båda är av en mörkare grå sydvästkånska flinta. Fynden framkom här, liksom på område A, i övergången mot den ljusare sanden.

Datering och tolkning

Det tillvaratagna materialet är för litet för att kunna ligga till grund för några säkra tolkningar. Det är uppenbart att fynden härrör från stenålder, men en närmare datering är osäker. Möjligen skulle frånvaron av keramik tyda på att de härrör från mesolitikum, men detta är osäkert. Också huruvida de fyndförande ytorna är utnyttjade samtidigt eller representerar olika faser är oklart.

Fynden framkom endast inom två schakt, vilket tyder på att boplatserna är små, antingen utnyttjade för kort tid eller för speciella ändamål. Detta intryck förstärks av frånvaron av säkra anläggningar. Boplatserna är dock mycket grovt avgränsade, inom båda ytorna försvårades schaktningen av vegetationen. Fyndens begränsade utbredning och frånvaron av säkra anläggningar i schakten kan därför vara vilseledande.

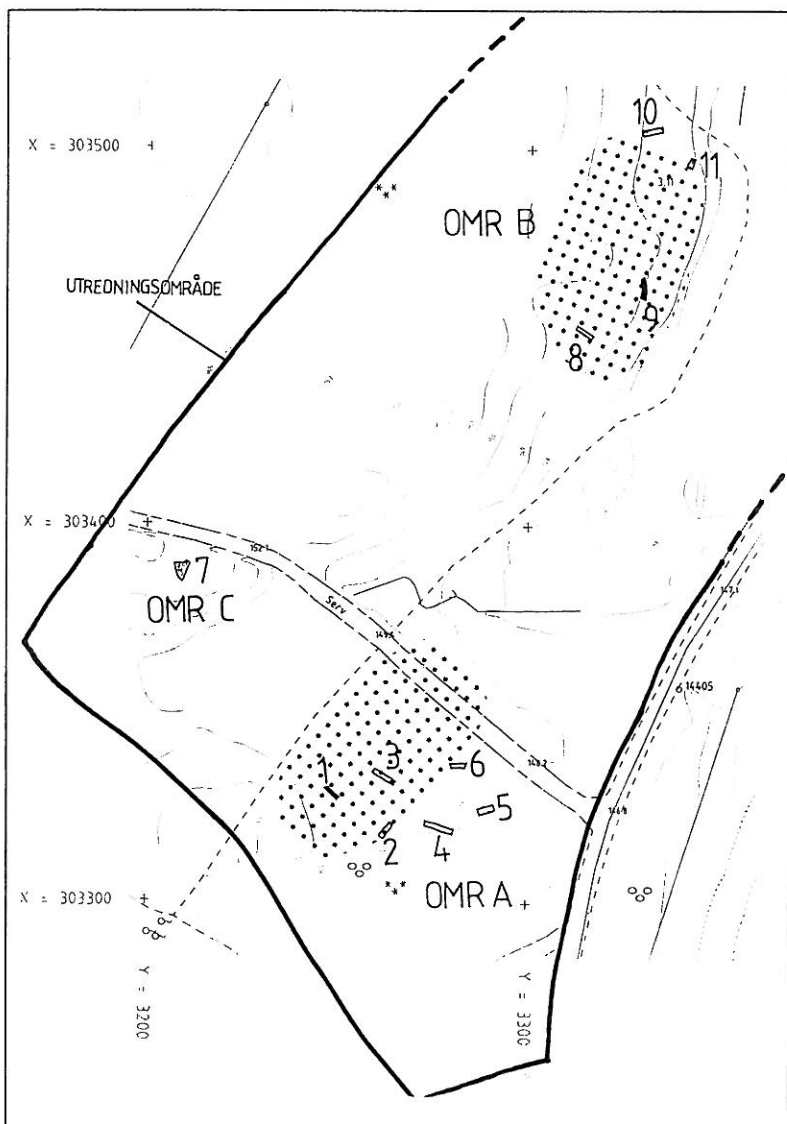
Också dateringen av det ensamma odlingsröse som ligger på område A är osäker. Antingen ska det ses i samma kontext som de troligen förhistoriska röjningsrösen som noterades väster om området, även om det inte ligger i direkt anslutning till dessa. Troligare är att det härrör från en kortvarigt brukad, mindre odlingsyta från historisk tid.

SAMMANFATTNING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Smålands museum har utfört en arkeologisk utredning inom en del av fastigheten Odensjö 3:11, Odensjö socken, Ljungby kommun. Utredningen föranleddes av planerad bostadsbebyggelse och syftet var att klarlägga förekomsten av fornlämningar inom planområdet. Fornlämningsskildringen i regionen och de topografiska förhållandena indikerade att främst boplatser från stenålder kunde finnas inom området.

Utredningsschakt upptogs med hjälp av traktorgrävare inom tre delområden, vilka bedömdes som lämpliga boplatsslagen. Inom två av dessa områden påträffades fynd av flinta och kvarts. Fynden tolkas som härrörande från två stenåldersboplatser, vars närmare datering och inbördes förhållande oklart. Fornlämningarna är inte närmare avgränsade, men deras uppskattade utbredning redovisas nedan (fig 5).

Figur 5. Boplatsernas utbredning är oklar. De skrafferade ytorna representerar en uppskattning av storleken på de områden som bör undantas från exploatering, alternativt förundersökas. Skala 1:2000.

Boplatserna utgör fasta fornlämningar och är därmed skyddade enligt Kulturminneslagen (KML). Detta betyder att de om möjligt ska undantas från markingrepp. Vår preliminära bedömning är dock att lämningarna inte är av den digniteten att en exploatering inte kan accepteras, under förutsättning att den information boplatsernas innehåller först tillvaratas genom arkeologiska undersökningar. Det första steget är i så fall en förundersökning, där lämningarnas avgränsning och informationspotential klarläggs. Förundersökningen kan därefter komma att följas av en särskild undersökning (vanligen kallad slutundersökning), varvid fornlämningarna dokumenteras och tas bort. Beslutande instans i fornlämningsärenden är Länsstyrelsen, som kan lämna tillstånd till eventuella arkeologiska undersökningar i enlighet med 2 Kap, 12 och 13 §§, KML. Kostnaderna för sådana undersökningar åvilar i allmänhet exploitören.

Inom området noterades också ett stenröse, vilket trots sitt ensamma uppträdande tolkas som ett röjningsröse. Röjningsröset ligger inom ett av boplatsområdena, varför det omfattas av boplatsens lagskydd. Vid en eventuell undersökning av boplatsen föreslås att även rösets karaktär undersöks.

REFERENSER

Kjellmark, K., 1911. *Utkast till beskrivning över Kronobergs läns förhistoriska fornlämningar och fynd*. Malmö.

Persson, C., 1997. Mesolitikum i Jönköpings län. I: Nordström, M. & Varenius, L., (red), *Det nära förflutna – om arkeologi i Jönköpings län. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII*. Jönköping.

Sundelin, U., 1920. Om stenåldersfolkets och sjönötens invandring till småländska höglandet. *Ymer 1920*.

Sänkta och utdikade sjöar i Kronobergs län. Otryckt rapport, Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Taffinder, J., 1982. The Stone Age in Southern Småland. A Presentation of the existing Assemblages with special consideration of their Mesolithic Components. *C-uppsats Arkeologiska institutionen, Uppsala universitet*. Uppsala.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Smålands museums diarienummer: 110-94/00

Länsstyrelsen diarienummer: Utredningen utfördes utan föregående Länsstyrelsebeslut

Belägenhet: Odensjö 3:11, Odensjö socken, Ljungby kn, Kronobergs län, Småland

Ekonomisk karta: 5D 1d

Koordinater: x6305,5 y1366

Koordinatsystem: Rikets nät

Fältarbete: 10 maj 2000

Personal: Lena Wilander, Britta Kihlstedt

Fältarbetshandlingar förvaras i Smålands museums arkiv.

Fyndfördelning till Smålands museum kommer att begäras från Statens historiska museum (SHM).

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt nr	Storlek, m	Djup, m	Lager	Fynd	Anmärkning
1	5 x 1,5	0,20	Under ett ca 0,05 m tj växtskikt vidtog ett ca 0,15 m tj lager sandig brunjord, vilken var siltigare mot botten	F1-7. Flinta, kvarts	-
2	5 x 1,5	0,20-0,30	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord, vilken var siltigare mot botten.	-	-
3	6 x 1,5	0,20-0,40	Under en 0,10-0,15 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord med inslag av sten. Rikligt med sten mot botten.	-	-
4	7 x 1,5	0,20-0,30	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i sandig, stenig morän mot botten	-	I schaktets mitt fanns en 1-1,5 m stor grop med en fyllning av delvis skörbrända stenar och hårt packad siltig sand med inslag av kol och sot. Eventuellt en förhistorisk anläggning, möjligen recent.
5	5 x 1,7	0,10-0,20	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i siltig sand mot botten	-	-
6	4 x 1,7	0,20-0,30	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i siltig sand Med inslag av sten mot botten	-	-
7	5 x 2-4	0,20-0,35	Under en ca 0,10 m tj växthorisont vidtog ett ca 0,15 m tj lager mkt stenig, sandig brunjord, vilken övergick i ett klapperliknande, ngt sandigt lager mot botten.	-	-
8	5 x 1	0,20-0,80	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,20-0,25 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i ngt siltig sand	-	En mindre del av schaktet grävdes ned till ca 0,80 m djup.
9	5 x 1	0,20-0,40	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,30-0,35 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i siltig sand mot botten	F8-9. Flinta	-
10	5 x 1,5	Ca 0,30	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i siltig, stenig sand mot botten	-	-
11	3 x 1,5	Ca 0,30	Under en 0,05-0,10 m tj växthorisont vidtog ett 0,10-0,20 m tj lager sandig brunjord, vilken övergick i siltig, stenig sand mot botten	-	-

Bilaga 2. Fyndtabell

Fynd nr	Schakt nr	Sakord	Material	Antal	Vikt, g	Storlek, mm	Anmärkning
1	1	Spånfragment	Flinta, svsk	1	1	L:>24 Br:15	Proximal del, ljustgrå flinta
2	1	Spån m retusch	Flinta, svsk	1	2	L:>39 Br:11	Yttersta proximaldel och yttersta distaldel saknas, ljustgrå flinta.
3	1	Avfall	Kvarts	1	<1	-	
4	1	Avslag	Flinta, svsk	1	<1	L:11 Br:9	Plattformsmetod. Ljustgrå flinta,
5	1	Avfall	Kvarts	1	1	-	
6:1	1	Spån	Flinta, svsk	1	9	L:74 Br:20	Bruksretusch (?) på en sida, ljustgrå flinta
6:2	1	Avfall	Kvarts	1	2	-	Slaget?
7	1	Kärna	Kvarts	1	47	-	Plattformsmetod. Ett flertal slagarr i olika riktningar från flera plattformar
8	9	Avslag	Flinta, svsk	1	13	L:37 Br:33	Plattformsmetod. Grå flinta med krusta
9	9	Spån	Flinta, svsk	1	2	L:41 Br:17	Oregelbundet, avslagsliknande. Grå flinta

Bilaga 3. Schaktplan.

X = 303500

UTREDNINGSOMRÅDE

OMR B

X = 303400

OMR C

X = 303300

Y = 3200

OMR A

Y = 3300

- Sökschakt
- Fyndförande sökschakt
- Odlingröse

